

ЧЕТИРИ ОД ЗАДЊИХ ПЕТ СРПСКИХ ВЛАДА ПОЉЕ КУЛТУРЕ ПРЕПУСТИЛО ЕКСТРЕМНИМ ИДЕОЛОШКИМ НЕПРИЈАТЕЉИМА

Удављени у плићаку

На-су-прот рас-про-стра-ње-ним марк-си-стич-ким и ли-бе-рал-ним сте-ре-о-ти-пи-ма, мно-ге пре-суд-не бит-ке да-нас гу-бе се или до-би-ја-ју на по-љу кул-ту-ре, а тек по-том на по-љу по-ли-ти-ке и еко-но-ми-је. По-ли-тич-ка кла-са у Ср-би-ји и да-ље ис-по-ља-ва не-ра-зум-но пот-це-њи-ва-ње зна-ча-ја кул-ту-ре у бит-ним сфе-ра-ма др-жа-ве, по-ли-ти-ке и на-род-ног жи-во-та. Чак и до-бро-на-мер-ни део ак-ту-ел-не вла-сти су-сто-пи-це по-на-вља ка-та-стро-фал-не гре-шке сво-јих прет-ход-ни-ка и чи-ни да срп-ска на-ци-о-нал-на кул-ту-ра уве-ли-ко би-ва зро-за-на на ни-во пот-кул-ту-ре и фол-кло-ра у соп-стве-ној зе-мљи

Пише: Богдан Десница

„Да-кле, ово је хи-је-рар-хиј-ски ред при-о-ри-те-та: кул-ту-ра, по-ли-ти-ка, еко-но-ми-ја. Не ма ко-ји дру-ги, око-ли-шни пут. Еко-но-ми-ја је са-мо сред-ство, а не циљ др-жа-ве и ње-ног на-ро-да као це-ли-не.”

Углед-ни аустриј-ски про-фе-сор Гер-хох Рај-зе-гер је оно-мад на ску-пу ор-га-ни-за-ци-је „Европ-ска си-нер-ги-ја” у Пе-ру-ђи нео-бо-ри-во бра-нио ову те-зу.

Истина је да је кул-ту-ра пост-ли-бе-рал-не епо-хе одав-но из-гу-би-ла ве-зу са сво-јим ко-ре-ном у кул-ту, за-бо-ра-ви-ла ду-би-ну и сми-сао по-све-ће-ног са-крал-ног не-го-ва-ња, за-ма-гље-на је свест о ње-ном ал-хе-миј-ском свој-ству по-врат-ног де-ло-ва-ња на ства-ра-о-ца и дру-штво. По-од-ма-кли ста-ди-јум ма-си-фи-ка-ци-је до-нео је оште-ће-ња ка-ква под-ра-зу-ме-ва за-да-ти су-срет на ни-воу нај-ма-њег за-јед-нич-ког са-др-жа-о-ца свих, а то је увек нај-ни-же. Дно. Са-мо нај-ни-же има-мо сви, ода-тле по-чи-њу раз-ли-ко-ва-ња. Кул-ту-ра дна тех-ни-ком је све-де-на на апа-ра-ти-зо-ва-ну „кул-ту-ру сред-ста-ва”, а у со-ци-јал-ној рав-ни на пси-хо-драм-ску ра-ди-о-ни-цу и за-ба-ви-ште за та-ште, ис-ком-плек-си-ра-не, ја-ло-ве, рас-ко-ре-ње-не, са-мо-за-тво-ре-не и из-о-па-че-не ин-те-лек-ту-ал-це. Бе-жи-вот-на ап-страк-ци-ја, плус пли-ћак, плус ма-са. И ни-је слу-чај-но ве-ли-ки фран-цу-ски пе-сник Шарл Пе-ги кон-ста-то-вао: „Кул-ту-ру су *из-да-ли* они ко-ји су би-ли нај-по-зва-ни-ји да је бра-не.”

За-ба-ви-ште је, при том, реч чи-ји зна-чај ни-ка-ко не би тре-ба-ло пре-ви-де-ти ни су-зи-ти, на-ро-чи-то са ста-но-ви-шта по-ли-тич-ке тех-но-ло-ги-је и упра-вља-ња си-сте-мом у епо-хи ма-се. „По-ли-тич-ка власт је то одав-но при-ме-ти-ла. Не-ма де-ло-твор-ни-јег сред-ства за лак-шу вла-да-ви-ну над чо-ве-ком не-го што је

за ђ ба ђ ва

. Уз по-моћ за-ба-ве од це-лих на-ро-да се пра-ве иди-о-ти”, опо-ми-ње Бе-ла Хам-ваш у *Scientia sacra*

Кул-ту-ра је, ме-ђу-тим, не-где у сво-јој ср-жи са-чу-ва-ла – као мо-гућ-ност – не-што од сво-јих древних мо-ћи, ко-је на-ди-ла-зе ска-лу зро-за-ва-ња чо-ве-ка, гу-бље-ња ран-га, и ко-је је и да-ље чи-не отво-ре-ним по-љем исто-ри-је спа-се-ња. У се-ку-лар-ној сфе-ри, скри-ве-ну моћ кул-ту-ре су из-гле-да пре и бо-ље од дру-гих пре-по-зна-ли они ко-ји да-нас пре-тен-ду-ју да бу-ду гло-бал-ни упра-вља-чи, свет-ска „над-власт”. И не са-мо да су схва-ти-ли, не-го су кроз цео 20. век раз-ра-ђи-ва-ли и спро-во-ди-ли пре-ци-зну ин-стру-мен-та-ли-за-ци-ју тих мо-гућ-но-сти кул-ту-ре. Ин-стру-мен-та-ли-за-ци-ја је оства-ри-ва-на у ши-ро-ком ра-спо-ну од иде-о-ло-ги-је, пре-ко по-ли-ти-ке и ге-о-по-ли-ти-ке, до еко-но-ми-је.

КУЛТУРА КАО ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНСТРУМЕНТ

Иде-о-лог и стра-тег аме-рич-ког „пост-на-ци-о-нал-ног гло-бал-ног си-сте-ма” Збиг-њев Бже-жин-ски у сво-јим глав-ним ге-о-по-ли-тич-ким ра-до-ви-ма – нео-че-ки-ва-но са-мо за не-ке бе-о-град-ске ма-ле ло-кал-не мон-ди-ја-ли-сте, ка-кве сам Бже-жин-ски свр-ста-ва до-слов-но у при-пад-ни-ке „за-ви-сне ели-те” у аме-рич-ким „ва-зал-ним др-жа-ва-ма” – та-ко-ђе кул-ту-ри да-је пр-во-ра-зре-дан зна-чај:

„Би-тан а та-ко че-сто и не-ра-зум-но пот-це-њен аспект аме-рич-ке гло-бал-не мо-ћи је-сте *кул-тур-на до-ми-на-ци-ја* – ма-сив-ни, али не-при-мет-ни аме-рич-ки ути-цај на гло-бал-не ко-му-ни-ка-ци-је, по-пу-лар-ну за-ба-ву и ма-сов-ну кул-ту-ру”, пи-ше Бже-жин-ски у *Ве-ли-кој ша-хов-ској та-бли*.

У ње-го-вој по-став-ци, из-ло-же-ној без еуфе-ми-за-ма ка-кви-ма при-бе-га-ва-ју сла-би, кул-ту-ра је је-дан од че-ти-ри су-штин-ски ва-жна сто-же-ра аме-рич-ке стра-те-ги-је гло-бал-не до-ми-на-ци-је. Оста-ла три су: вој-на моћ, еко-ном-ско-тех-но-ло-шка моћ и гло-бал-на мре-жа спе-ци-ја-ли-зо-ва-них ор-га-ни-за-ци-ја, по-себ-но „ме-ђу-на-род-не” фи-нан-сиј-ске ин-сти-ту-ци-је (ММФ, Свет-ска бан-ка, Свет-ска тр-го-вин-ска ор-га-ни-за-ци-ја...). Бже-жин-ски, не то-ли-ко ори-ги-нал-но али не-дво-сми-сле-но, ука-зу-је на ствар-ни сми-сао кул-тур-не до-ми-на-ци-је. Ње-го-во отво-ре-но доктринарно при-зна-ва-ње упо-тре-бе *кул-ту-ре* као јед-ног од че-ти-ри сто-же-ра аме-рич-ке екс-пан-зив-не *ге-о-стра-те-ги-је* –

„стра-те-гиј-ског ме-нац-мен-та ге-о-по-ли-тич-ких ин-те-ре-са” – има пр-во-ра-зре-дан зна-чај. Ви-ше пу-та смо об-ја-сни-ли да је реч о ме-ха-ни-зму рас-та-ка-ња и „за-ме-не” нај-ду-бљих вред-но-сних струк-ту-ра ин-те-грал-ног чо-ве-ка и ре-гу-лар-них тра-ди-ци-ја, ко-је во-де по-ре-кло од Об-ја-вље-ња и би-ва-ју ства-ра-лач-ки про-ду-жа-ва-не кроз кул-ту-ре. Та-ко се на-ро-ди по-ро-бља-ва-ју нај-пре из-ну-тра, гу-бље-њем мо-ћи пре-по-зна-ва-ња не-при-ја-те-ља и пој-мов-ни-ка за име-но-ва-ње ства-ри. Умрт-вљу-ју се од-брам-бе-ни ин-стинк-ти и во-ља да се пру-жи кре-а-тив-ни или бор-бе-ни от-пор. По-кре-ће се по-зна-ти ме-ха-ни-зам иден-ти-фи-ка-ци-је са агре-со-ром, по-себ-но – не кри-је Бже-жин-ски – „код свет-ске омла-ди-не”. Као вр-хун-ски ре-пер ин-ста-ли-ра се упро-шће-на стрип-пси-хо-ло-ги-ја и ми-шље-ње у сим-пли-фи-ко-ва-ним ду-ал-ним ше-ма-ма гло-бал-ног Хо-ли-ву-да. Рас-па-љу-је се

че-жња упра-во за оним вред-но-сти-ма и обра-сци-ма ко-је за-пад-на про-па-ган-да на-сто-ји да на-мет-не као об-лик нео-ко-ло-ни-јал-не све-сти.

Пре-ма про-дор-ним за-па-жа-њи-ма Алек-сан-дра Зи-но-вје-ва, у ње-го-вој сту-ди-ји *Ве-ли-ка пре-крет-ни-ца*

, „За-пад упра-во те-жи то-ме да му на-ме-ра-че-на жр-тва са-ма пад-не у че-љуст и да при том чак бу-де за-хвал-на. Ра-ди то-га и по-сто-ји *мо-ћан си-стем са-бла-зни и иде-о-ло-шке об-ра-де*

. Так-ти-ка по-за-пад-ња-ва-ња, од-но-сно ус-по-ста-вља-ња по-рет-ка ко-ло-ни-јал-не де-мо-кра-ти-је, под-ра-зу-ме-ва по-ред оста-лог да се *до жа-ло-сног ни-воа до-во-ди на-ци-о-нал-на кул-ту-ра. Ње-но ме-сто за-у-зи-ма псе-у-до-кул-ту-ра за-пад-ња-штва*

. Ма-са-ма ста-нов-ни-штва ну-ди се су-ро-гат де-мо-кра-ти-је у ви-ду рас-пу-ште-но-сти, сла-бље-ња кон-тро-ле од стра-не вла-сти, при-сту-пач-не за-ба-ве, пре-пу-ште-но-сти са-мом се-би, си-стем вред-но-сти ко-ји осло-ба-ђа љу-де сва-ког тру-да и мо-рал-них огра-ни-че-ња. За-пад, осва-ја-ју-ћи свет за свој ра-чун, уни-шта-ва сва-ки мо-гу-ћи кон-ку-рент-ски за-ме-так дру-га-чи-је ево-лу-ци-је.”

МАГИЈА „УГОДНОГ ДЕСПОТИЗМА”

Слич-но раз-ми-шља и брит-ки Иг-на-цио Ра-мо-не, глав-ни уред-ник фран-цу-ског *Монд ди-пло-ма-ти-ка*

. Пи-та-ју-ћи се због че-га јед-на та-ко за-стра-шу-ју-ћа вој-на, ди-пло-мат-ска, еко-ном-ска и тех-но-ло-шка пре-моћ не иза-зи-ва ви-ше кри-ти-ке и от-по-ра, он у огле-ду

Угод-ни аме-рич-ки де-спо-ти-зам
ка-же:

„Аме-ри-ка, по-врх све-га, спро-во-ди хе-ге-мо-ни-ју на кул-тур-ном и иде-о-ло-шком пла-ну. Држи кон-тро-лу над сим-бо-лич-ким; то јој омо-гу-ћа-ва при-ступ оно-ме што

Макс Ве-бер на-зи-ва ‘ха-ри-зма-тич-ном до-ми-на-ци-јом’. У мно-гим обла-сти-ма Аме-ри-ка је обез-бе-ди-ла кон-тро-лу над реч-ни-ком, кон-цеп-ци-ја-ма и сми-слом. При-мо-ра-ва да се из-но-се про-бле-ми ко-је она ства-ра, ре-чи-ма ко-је са-ма пред-ла-же. Обез-бе-ђу-је ши-фре ко-је омо-гу-ћа-ва-ју да се де-ши-фру-ју за-го-нет-ке ко-је са-ма на-ме-ће. Уз нај-зна-чај-ни-је фа-бри-ке ове ин-ду-стри-је убе-ђи-ва-ња иде и кон-тро-ла над кул-тур-ном ин-ду-стри-јом и власт над ма-штом.”

Кул-ту-ра, ме-ђу-тим, ни-је са-мо ин-стру-мент мон-ди-ја-ли-зма, не-го би мо-гла би-ти и нај-моћ-ни-је оруж-је про-тив мон-ди-ја-ли-зма. Чак и у по-сто-је-ћем устрој-ству Евро-пе, за-сно-ва-не ви-ше на нов-цу и мо-ћи а ма-ње на ду-хов-но-сти и кул-ту-ри – ка-ко је то уочио аме-рич-ки про-фе-сор др Тра-јан Сто-ја-но-вић (у зна-чај-ној сту-ди-ји *Бал-кан-ски све-то-ви — Пр-ва и по-след-ња Евро-па*, пре-ве-де-ној и на срп-ски) – са-зре-ла је свест да би ова-кав по-ре-дак ства-ри мо-гао до-ве-сти до са-мо-у-би-ства Евро-пе уоп-ште. Мно-го је зна-ко-ва да у пост-де-мо-крат-ској Евро-пи до ин-сти-ту-ци-о-нал-ног ни-воа на-ра-ста свест о нео-п-ход-но-сти от-по-ра, уз оста-ло, хе-ге-мо-ни-ји аме-рич-ке ма-сов-не пот-кул-ту-ре. То по-ка-зу-ју твр-де по-зи-ци-о-не бор-бе на „пре-го-во-ри-ма” о укидању заштитних меха-низма и субвенционисања неких западноевропских националних култура, нарочито француске, какви се готово сваке године воде у оквиру СТО.

Ко-нач-ни ис-хо-ди, као и спо-соб-ност ова-кве За-пад-не Евро-пе да ис-тра-је у овом ста-ву, ни-су не-из-ве-сни. На жалост. Има-ју огра-ни-чен до-мет, све док се не де-се ду-бља и круп-ни-ја по-ме-ра-ња у рас-по-де-ли пла-не-тар-не мо-ћи. Ипак, тај от-пор аме-рич-кој кул-тур-ној и иде-о-ло-шкој хе-ге-мо-ни-ји је вр-ло ја-сан и кон-кре-тан и не би га тре-ба-ло пот-це-ни-ти. Ако би-смо тра-жи-ли мо-то под ко-јим се он од-ви-ја, он-да се по-де-ним чи-не ре-чи слав-ног европ-ског ре-ди-те-ља Кло-да Ото-на Ла-ре: „Сва-ко ко се у Евро-пи, без об-зи-ра на ње-го-ву по-ли-тич-ку бо-ју, бо-ри про-тив ‘суд-би-не’ соп-стве-ног кул-тур-ног иш-че-зну-ћа – мој је брат.”

КОМПЛЕКС НИЖЕ ВРЕДНОСТИ

На-су-прот ова-квим уви-ди-ма и при-зна-њи-ма, по-ли-тич-ка кла-са у Ср-би-ји ве-о-ма ду-го, и хро-нич-но већ, ис-по-ља-ва не-ра-зум-но пот-це-њи-ва-ње зна-ча-ја кул-ту-ре у бит-ним сфе-ра-ма др-жа-ве, по-ли-ти-ке и на-род-ног жи-во-та. Код оних ко-ји се мо-гу сма-тра-ти еле-мен-тар-но до-бро-на-мер-ним, по-ре-кло пот-це-њи-ва-ња је у ди-ле-тан-ти-зму, не-зна-њу и не-до-ра-сло-сти, ода-кле по-ти-че осе-ћај ин-фе-ри-ор-но-сти и по-тре-ба за за-ба-шу-ри-ва-њем или по-дра-жа-ва-њем. Код оних дру-гих, про-сто, ра-ди се о злој на-ме-ри и тач-ном пре-по-зна-ва-њу на-чи-на да се та на-ме-ра ду-го-роч-но оства-ри. У оба слу-ча-ја ин-стру-мен-та-ли-зо-ван је ком-плекс ни-же вред-но-сти, про-вин-ци-јал-на свест и епи-гон-ство, при че-му је „про-вин-ци-ја” (да-бо-ме) пси-хо-ло-шка а не ге-о-граф-ска ка-те-го-ри-ја.

По-ли-тич-ка кла-са у Ср-би-ји кул-ту-ру по-и-ма уско и ба-нал-но, углав-ном је не ви-де-ћи уисти-ну ни у мре-жи та-ко-зва-них ин-сти-ту-ци-ја кул-ту-ре, ка-мо-ли из-ван њих. Јед-ни кул-ту-ру сво-де на фол-кло-ри-зам, дру-ги на сле-по пре-у-зи-ма-ње го-то-вих пот-кул-тур-них мо-де-ла ве-стер-ни-за-ци-је, а и јед-ни и дру-ги на уму за-пра-во има-ју естра-ду, „имиџ”, „тренд”, за-ба-ву. Кул-ту-ра је за њих до-сад-на дан-гу-ба или по-за, по-ље не-про-дук-тив-ног тро-ше-ња или пак пе-ри-о-ни-ца нов-ца, уте-шна на-гра-да за по-ли-тич-ке олу-пи-не или по-ље за ма-ле игре за-во-ђе-ња квар-љи-вих ин-те-лек-ту-а-ла-ца и по-во-дљи-вих ма-са. Или све то по-ма-ло.

За об-не-ви-де-лу и ба-ха-ту по-ли-тич-ку кла-су у Ср-би-ји, и „позициону” и „опозициону”, кул-ту-ра ви-ше ни-је пре-по-зна-та чак ни као суп-тил-ни-ји на-чин иде-о-ло-шког ис-ка-зи-ва-ња, окре-нут елит-ним кру-го-ви-ма и сто-га ути-ца-јан на оне ко-ји нај-ви-ше ути-чу. Тако, од задњих пет влада у Србији четири су поље културе у потпуности препустиле својим сопственим најекстремнијим идеолошким непријатељима, не видећи у томе никакав логички проблем, чак их обилато финансирајући. Међутим, можда је и то лако ра-зу-мљи-во, јер по-ли-тич-ка кла-са у Ср-би-ји одав-но не-ма никакву иде-о-ло-ги-ју, не-го се-зон-ски уска-че у ту-ђе иде-о-ло-шке ма-три-це, ком-пи-ли-ра без раз-у-ме-ва-ња, спа-ја не-спо-ји-во, обе-ћа-ва ства-ри ко-је се ме-ђу-соб-но ис-кљу-чу-ју, већ пре-ма про-це-на-ма и по-тре-ба-ма ан-га-жо-ва-них мар-ке-тин-шких ти-мо-ва. Да би прикрили такву изгубљеност, аморалност и бесадржајност, као спасоносну формулу прихватају да ово време зову „постидеолошком ером”.

Ре-дов-но, без из-у-зе-та-ка, из-о-ста-је ствар-на свест о пре-суд-ној фор-ма-тив-ној ва-жно-сти кре-а-тив-ног по-ља културе, свест да кул-ту-ра „прет-по-ста-вља да из-ме-ђу дру-штве-ног, умет-нич-ког, по-ли-тич-ког, при-вред-ног жи-во-та по-сто-ји ви-со-ко стил-ско и ду-хов-но је-дин-ство”. Свест да није јапанска економија створила јапански морал, самурајски кодекс, духовну баштину, естетику, поглед на свет и живот, него — потпуно супротно — јапански модели привређивања и пословања непосредно су изведени из таквог културног и духовног наслеђа.

Вреди ли онда таквој српској политичкој класи објашњавати да су многе српске политичке, економске и друштвене битке најпре непоправљиво изгубљене у култури? Вреди ли им објашњавати како се успоставља и одржава стереотип о „затуцаним националистима” („сељацима”) и „светским грађанима” („урбаним момцима”)? Вреди ли им указивати како се успостављају дубљи кодови комуникације са младом генерацијом, како јој се помаже да древно сопство креативно тумачи и модерно проживи, без противречности и опаких странпутица?

ПОУКЕ ИЗ ЈЕДНОГ ПАДА

Са спо-зна-ја-ма о та-квом ста-њу, мо-же-мо са-мо за-ми-сли-ти смех бив-шег пред-сед-ни-ка Ср-би-је и Ју-го-сла-ви-је ка-да је, у ју-лу 1999, на сто до-био са-вет-нич-ку сту-ди-ју на-сло-вље-ну *Ку-лу-тра от-по-ра* у ко-јој је, по-ред оста-лог, пи-са-ло:

„На рас-кр-шћу сте, пре-суд-ном рас-кр-шћу. Пр-ви пут по-сле ду-жег ни-за го-ди-на Ср-би су пот-пу-но ује-ди-ње-ни у *ду-ху от-по-ра* ко-ји је, за-и-ста, фа-сци-ни-рао нормални део света. На-ши не-при-ја-те-љи омо-гу-ћи-ли су нам оно што би-смо са-ми, из-ну-тра, те-шко по-сти-гли. И сви при-хва-та-ју, ба-рем пре-ћут-но, да сте Ви по фор-ма-ци-ји на че-лу тог от-по-ра. Но тај ује-ди-њу-ју-ћи
дух

от-по-ра одр-жа-ва-ће се у на-шем дру-штву још ме-сец и по, нај-ви-ше два. До је-се-ни. Је-ди-ни на-чин да обез-бе-ди-те тра-ја-ње ду-ха от-по-ра је-сте да му да-те фор-му
кул-ту-ре от-по-ра

. Кул-ту-ре, а не естра-де от-по-ра, по-го-то-ву не по-ли-тич-ке естра-де. Ако ство-ри-те
кул-ту-ру от-по-ра

, за шта са-да по-сто-је иде-ал-ни усло-ви, дух от-по-ра ће из-бо-ри-ти трај-ност и да-ће за-у-век пе-чат овом вре-ме-ну. Кул-ту-ра от-по-ра мо-ра да бу-де ши-ро-ка, ду-хо-ви-та, не-дог-ма-тич-на, све-жа, при-ла-го-дљи-ва раз-ли-чи-тим фор-ма-ма, ме-ди-ји-ма, жан-ро-ви-ма и ге-не-ра-ци-ја-ма. Та-ко-ђе, та-ква кул-ту-ра от-по-ра је мо-жда

по-след-ња мо-гућ-ност да се при-бли-жи-те ге-не-ра-ци-ји де-це ко-ја су би-ла пр-ви-дру-ги раз-ред ка-да сте до-шли на власт. Све оста-ло, укљу-чу-ју-ћи и естра-ду и по-ли-ти-ку, чак и еко-но-ми-ју, мо-ћи ће да се про-вла-чи уз то. За-то, ако је нео-п-ход-но, жр-твуј-те и три фабрике или моста да би-сте, на при-мер, сни-ми-ли три вр-хун-ска

срп-ска

фил-ма о

срп-ском от-по-ру

. Фил-мо-ви има-ју моћ да из-гра-де мо-сто-ве, мо-сто-ви не мо-гу да ство-ре фил-мо-ве. Фи-нан-си-рај-те 10 или 20 по-зо-ри-шних пре-ми-је-ра у Ср-би-ји, Грч-кој, Ру-си-ји, За-пад-ној Евро-пи, чи-ја ће те-ма-ти-ка би-ти иста: дух срп-ског от-по-ра. Фор-ми-рај-те по-лу-зва-нич-ни пре-во-ди-лач-ки ко-ор-ди-на-ци-о-ни цен-тар, ко-ји ће, о тро-шку срп-ске др-жа-ве, пре-ве-сти кључ-на књи-жев-на, пу-бли-ци-стич-ка и на-уч-на де-ла о срп-ском от-по-ру на три-де-се-так свет-ских је-зи-ка. Сти-пен-ди-рај-те де-ла и омо-гу-ћи-те сту-диј-ске бо-рав-ке ко-ји би по-др-жа-ли кул-ту-ру от-по-ра. Позовите најчитаније писце и наручите им романе о духу отпора. (...) Ако не ура-ди-те та-ко, ако ду-ху от-по-ра не да-те чу-вар-ну фор-му кул-ту-ре от-по-ра, убр-зо ће вам узе-ти све, укљу-чу-ју-ћи и ту реч:

от-пор

. И ва-ма и Ср-би-ји. Ви мо-жда без ње мо-же-те, али Ср-би-ја не мо-же.”

Ис-ход је по-знат. Исме-ја-на *Кул-ту-ра от-по-ра* по-ста-ла је део *Ана-то-ми-је па-да*. Да-бо-ме, то ни-је по-след-њи смех ни по-след-њи пад, баш као што ни исто-ри-ја ни-је пот-пу-но из-ра-чун-љи-ва људ-ским ар-ши-ни-ма.

Нај-зад, ва-жни не-мач-ки фи-ло-соф и про-фе-сор ка-то-лич-ке дог-ма-ти-ке Франц Ба-дер био је у пра-ву: „Сва-ка пра-ва кул-ту-ра је ег-зор-ци-зам.”

Ми, да-кле, ни-смо у по-тра-зи за из-гу-бље-ним вре-ме-ном, не-го за пра-вом кул-ту-ром. Јер нам је жи-вот-но нео-п-хо-дан ег-зор-ци-зам. <

(Јун 2005)

